

MÜZE EĞİTİMİ VE YARATICI DRAMA¹

Ömer ADIGÜZEL²

Özet

Kültürel değer taşıyan unsurlardan oluşan bir bütünü türlü biçimlerde korumak, incelemek, değerlendirmek ve özellikle halkın beğenisinin yükselmesi ve eğitimi için sergilemek amacıyla toplum yararına, sürekli yönetilen kurum” olarak tanımlanan müze, işlevleri sürekli çeşitlenen ve kapsamı nesne odağından insan odağına genişleyen dinamik bir kurum haline gelmiştir. Müzeler, eğitim aracılığıyla, daha geniş izleyici kitlesine ulaşmak için birbirinden farklı ve ilginç konularda seminerler, filmler, kutlama programları vb. gibi etkinlikler sunmaktadır. Bu gereksinim ve gelişmelere ek olarak müzeler kendi mekânlarını eğitim, sanat ve kültür amaçlı etkinliklere daha sık açmaktadır. Çağdaş müze seçkin kişiler yerine, çalışan insanlarla, onların gündelik varoluşlarına, yaşam koşullarına, işe, boş zaman uğraşlarına, popüler eğlence biçimlerine ayrılır. Bu müzeler bazen eski fabrika veya madenlerde, çoğu zaman küçük kasabalarda, hatta kırsal bölgelerde kurulurlar ve güçlü bir biçimde yerel halkın belleğine yansır ve onların toplumsal kimliklerini oluşturmalarında önemli bir rol oynar. Farklı türlere ayrılır, çeşitlilik içeren ziyaretçi gruplarını temsil etmeye

¹ Bu makale yazarın aşağıda belirtilen çalışmalarının güncel kaynaklar eklenerek düzenlenmesi ile oluşturulmuştur:

- Müze Pedagojisi ve Müzelerde Yaratıcı Drama ile Öğrenme Ortamı Oluşturma
- Okullara Alternatif (ya da Paralel) Öğrenme Ortamları Olarak Müzeler ve Müze Pedagojisinin Eğitim Bilimlerindeki Yeri
- Müze Pedagojisinin Türkiye'deki Yansımaları Ve Müzelerdeki Yaratıcı Drama Uygulamaları
- İstanbul Askeri Müze'de ve Ankara Cumhuriyet Müzesi'nde Tarih: Müzede Drama Uygulaması
- İstanbul Koç (Sanayi) Müzesi'nde Oyun ve Drama ile Müze Eğitimi- İlköğretim Öğrencileriyle Yapılan Bir Çalışma

² Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, oadiguzel@ankara.edu.tr

çalışırlar. Eğitim bilimlerindeki ve müzecilik anlayışındaki değişimler, müzelere temel işlevlerinin yanında farklı görevler de yüklemektedirler. Bunların eğitim açısından önemi, okula alternatif (ya da paralel) ya da sınıftaki öğrenmeyi destekleyecek düzeyde bir öğrenme ortamı oluşturmastır. Son yıllardaki görüşler müzelerin ve sergilerin okul dışı etkinliklerde yaygın olarak kullanılabilceği öğrenme ortamı oldukları yönündedir. Türkiye’de 80’li yıllardan sonra ivme kazanan ve farklı disiplinlerin etkileşmesini gerektiren yaratıcı drama, öğretimde başvurulan önemli bir yöntem olarak müze ve galerilerde de eğitim gerçekleştirmeyi içerir ve müzeyle bağlantılı çeşitli eğitsel proje ya da seminerlerde kullanılır. Bu çalışma çağdaş bir eğitim ve sanat eğitimi ortamı olarak okuldaki öğrenmeyi destekleyen müzede araştırma ve canlandırma olanakları sunan yaratıcı drama yöntem ve tekniklerine ilişkin Türkiye’deki bazı örneklerini kronolojik biçimde ve içeriklerine odaklanarak ele almaktadır.

Anahtar sözcükler: Öğrenme, müze, müze eğitimi, yaratıcı drama, yaratıcılık.

Museum Education and Creative Drama

Abstract

Museums are defined as permanent institutions in the service of society, which protect, research, evaluate and exhibit the integrity of cultural elements in order to promote society’s acclaim and their education, it can be said that museums are living institutions that their spectrum varies from object-oriented scope to people-oriented scope and their functions are continuously varying. In order to reach the larger mass audience, museums present different and interesting seminars, films, festivals etc. Moreover, they serve as meeting spaces for educational, artistic and cultural events. Today, museums do not determine their entity based on elite class. On the contrary, museums’ being is based on ordinary people, their daily existence forms, living conditions, spare time activities and popular forms of entertainment. Contemporary museums are generally built in small towns or rural areas and sometimes constructed in factories, mines. Thus, they are nourished by local people’s memory. Also, they play an important role to help local people to construct their own identity. There are different kinds of museums and each of them spread on an effort to represent heterogeneous visitor groups. Furthermore, the changes in educational and museological understandings give different missions to museums. The importance of these missions is that museums are new learning

environments supporting both in-class learning and alternative learning. In recent years, this view has become widespread, so museums and exhibitions are called as out-of-school learning environments that can be utilized. In Turkey, creative drama, which needs the interaction of different disciplines, was accelerated after the 80's. With this acceleration, it has been used as an important method in museums and galleries, educational projects and seminars related to museums.

Keywords: *Learning, museum, museum education, creative drama, creativity*

1. Giriş

Müzeler, kültür varlıklarının ve doğa nesnelерinin korunarak sergilendiği kuruluşlardır. Daha geniş ve kabul edilen bir tanımlamayla müze, "...toplumun gelişmesine katkı sunmayı amaç edinen; eğitim, eğlence ve araştırmaya yönelik çalışmalar yapan alanlar" olarak tanımlanır (Uluslararası Müzeler Komitesi /ICOM, 2007).

ICOM'un 2007 yılında yaptığı bu tanımda görüldüğü gibi çağdaş müzelerin nesnelerin biriktirilmesinden önce toplumla bağ kurmayı hedeflediğı görülmektedir. Karadeniz (2018:72), bu durumu müzelerin felsefesinin de değişmesi olarak ifade etmiş ve müzelerdeki eğitim uygulamalarının müzelerin izleyici sürekliliğini sağlamak için vazgeçilmez olduğunu belirtmiştir. Üstelik bu durumun müzelerdeki küratörlerle eğitimcileri birlikte çalışmaya yönelttiğini, böylece müzelerin nesne depolarından izleyici ile iletişim kuran alanlara dönüştüğünü belirtmiştir.

Türkiye'deki bazı uygulama örneklerine bakıldığında müzelerin bir kapıdan girilip diğer kapıdan çıkılan, soğuk ve bir yığın anlamsız (!) objelerin, taşların olduğu bir bina olarak algılanabildiğı görülmektedir. Örneğin yapılan bir çalışmada 87 öğrenciye "müze" olarak neyi düşündükleri sorulmuş ve daha sonra onlardan bu düşüncelerini resimle ifade etmeleri istenmiştir. Sonuçta, resimlerde müzelerin, çok geniş bir aralıktaki objeleri sergileyen kapalı ya da doğada, açık mekânlar olarak canlandırıldığı, durağan ve insansız bir ortam olarak resmedildiğı görülmüştür (Paykoç, Baykal, 1999:5). Başka bir çalışmada da öğretmenlerle müzede yapılan çalışmadan önce müze kavramının kendilerine ne çağrıştırdığı sorulmuştur. Alınan yanıtlar, müze kavramının öğretmenlerin bir kısmında ilginç çağrışımlar yaptığını göstermiştir: Ölüm; geçmiş; ipucu; bekçi; yıkım; harabeler; büyü; var olmanın görsel kanıtları; Roma; Yunanistan; yaşantı; sıkıntı; büstler; üniformalı insanlar; kaçırılmış eserler; illiklik; primitiflik; korunmamış; ayakta kalmaya

çalışan; eksiklik; çevre katliamı; gizem; sır; mazi; zaman tüneli; heykeller; taşlar; taşlar; fotoğraf; antika; uzak; sıkıntı; bana ait olmadığını hissettiğim bir geçmiş; kasvet; görülmesi gereken ama görmek istenmeyen bir yer; kendine has kokusu olan bir yer; can sıkıntısı; soğuk ortam; neşesizlik; otoriter; somurtan bir insan yüzü; para; bilet; yalnız; cansız; amaçsız; sevimsiz ve soğuk; heykellerle dolu...

Müzedeki yapılan çalışmadan sonra katılımcılara aynı soru sorulmuş ve alınan yanıtların çoğunun kelimelerden cümlelere doğru değişim geçirdiği, katılımcıların müzenin kendileri ile bağını kurduğu ve katılımcıların çoğunun müzeye yönelik tutumlarının olumlu yönde değiştiği görülmüştür: Sezar, Sokrates, Hermes 21. yüzyılın eşiğinde kendi çağlarında olduğu gibi yaşadılar; objeler gerçek üç boyutu kişilikleriyle bizlerle oldular; buradan ayrılırken drama çalışmalarında insanın yaratıcı yönünü gördüm; heykellerde gördüğüm tahribatlara üzüldüm; Hermes ile verilmeye çalışılan güzelliğin peşinden hala koşuyorum, hem de yaşam denen şeyin her hücrelerinde, eğitim de bu hücrelerden biri; müzede böyle bir ders yapılabilmiş; gerçekten de o taşlar bir ruh imiş; o taşlarda hayat olduğuna bu kez inandım; eğlence ve öğrenmenin iç içe olduğu bir geziyi ve müzeyi hatırlıyorum; yönlendirme ile ön bilgilerle veya bilinçli bir şekilde ne görmek istediğimize, bilerek girdiğimiz müzede daha çok ilgilenmemize, bilgilenmemize neden oldu; diğer grupların izlenimi ile de birden çok konu üzerinde bilgi sahibi olduk; katılımcılık, yaratıcılık, mizansen, drama; katılarak daha ilgi çekici olan müze gezisi; benim şu yaşıma kadar gezdiğim en bilinçli ve en eğlenceli bir gezi, deneyim sahibi oldum; bunları neredeyse öğretmenlik yaşamımın yarısında bile olsa öğrenmek ayrıca kayıp değil, kazanç olarak görüyorum; olur şey değil, hayatımda ilk defa bir müzede bulunan eşyaların yaşadığını gördüm; her şey, uygarlıklar, imparatorlar, taşlar canlanmıştı; dünü bugünde bulmak keyifliydi; dramatikler zevkliydi ama müzede sıkıldım; bu kez gülen bir yüz resmi ve biraz daha az sıkıcı ve biraz neşeli; hareket, oluşum, doğaçlamanın güzelliği, insanların içindeki cevherin ortaya çıkışı; soğuk ama güzel; baktım, gördüm, düşündüm, hayatımda yaşadım; hiçbir müzeyi bu kadar inceleyerek gezmemiştim; farklı açılardan bakıldığında çok zevkle gezilecek bir mekân; düşündürücü ve eğitici bir ortam; ben bugün mutlu oldum; etkileyiciydi, tarihe değişik bir bakış açısıyla baktım; gerçek anlamıyla müzeyi yaşayarak öğrendim; müze çalışmasının bu kadar verimli olabileceğini düşünemezdim; bu sayede hem öğrenmenin kalıcı olabileceğini, hem de öğrenciler ya da başkaları ile müze gezerken nasıl gezeceğimi gördüm; çok anlamlıydı...

Belirtilen çalışmadan yola çıkarak bireylerin ön kabullerinin değişmez olmadığı; önemli olanın bu konu üzerine düşünmek ve bu değişimi yaratabilmek için çaba harcamak olduğu söylenebilir. Yaklaşık 20 yıl önce

yapılan bu çalışmalarını ve sonuçlarını anmak, bugün Türkiye'nin müzecilik ve müze eğitiminde geldiği noktayı ve azmini anlamak adına önemlidir. Yakın tarihli bir çalışmadan da örnek verilecek olursa Karadeniz ve Okvuran'ın (2014) Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi'ndeki Müze Eğitimi seçmeli dersine ilişkin bulguları da belirtilen çalışmayı destekler niteliktedir. Müzede etkileşimli yöntem ve tekniklerle yapılan çalışmaların kişilerin müzeler ve kültürel miras ile ilgili duygu ve düşüncelerini etkilediği görülmektedir. Ayrıca görülen odur ki Türkiye'de müzecilik ve müze eğitimi alanında çalışmalarını kararlılıkla sürdüren insanlar vardır ve bu alana katkı sunan insan sayısı gün geçtikçe artmaktadır.

Yapılan çalışmaların sonuçlarına bakıldığında katılımcıların müze deneyiminin “Duyarsam unuturum, görürsem hatırlarım, yaparsam anlar ve öğrenirim” Çin atasözünü destekler nitelikte bir süreci inşa ettiği de yapılabilecek çıkarımlardan bir diğeridir. Bu durum göstermektedir ki öğrenmenin yaşantılara dayalı olarak yapılması, yaşantıya geçirme, hatırlama ve kalıcılık yönleriyle etkili bir öğrenme biçimini oluşturmaktadır. Bu nedenle çok açıktır ki günümüzde herkes, ortalama bir okulun sunduğundan daha fazlasını pek çok farklı öğrenme ortamlarında (sözelimi müzeler, galeriler, parklar, sanat ve kültür merkezleri vb.) öğrenebilir.

Pomian, müzelerin elle tutulur nesnelere, gerçek uzamlar ve canlı insanlarla ilgilendiğini, bundan dolayı da tarihçiler tarafından ortaya konan yaklaşımların basit bir uyarlaması, onların fikirlerinin bir örnekleme olmayacağı görüşündedir. Ona göre bazı müzeler ve çalışanları seçkin kişiler yerine, çalışan insanlarla, onların gündelik varoluşlarına, yaşam koşullarına, işe, boş zaman uğraşlarına, popüler eğlence biçimlerine ayrılır. Bu müzeler bazen eski fabrika veya madenlerde, çoğu zaman küçük kasabalarda, hatta kırsal bölgelerde kurulur. Bunlar güçlü bir biçimde yerel halkın belleğine yansır ve onların toplumsal kimliklerini oluşturmalarında önemli bir rol oynar (Pomian, 1999:6).

2018 yılında Türkiye'de yapılan lisansüstü çalışmalar gözden geçirildiğinde içinde “müze” anahtar kelimesinin geçtiği 61 adet tez çalışmasının yapıldığı görülmektedir (Ulusal Tez Merkezi, 2018). Bu tez çalışmalarının arkeoloji, antropoloji ve sanat tarihi alanlarının yanı sıra eğitim, halkla ilişkiler, turizm, mimarlık, iç mimarlık, tasarım gibi alanlarla da ilgili olduğu görülmektedir. Bu da Türkiye'de yapılan müzecilik faaliyetlerinin artık dünyaya paralel bir şekilde, en azından akademik anlamda, disiplinler arası bir anlayışla yapıldığını göstermektedir. Özellikle müzelerle yapılan lisansüstü çalışmaların 1990 yılında 6 adet olduğu ve bu çalışmaların yalnızca tarihsel bağlamdaki disiplinlerle ilişkili olduğu görüldüğünde (Ulusal Tez Merkezi, 2018) ülkemizde belirli bir yol kat edildiği söylenebilir.

Müze, her kuşağın kültürel, sanatsal ve tarihsel mirasını korumada önemli bir rol oynar. Müze kavramı; tarihsel, eğitimsel bir disiplin olduğu kadar müzecilik servisini, öğrenme ve sosyalleşme gibi birçok ögeyi de içinde taşır. Bu anlamda her müzenin temel işlevi olan toplamak, depolamak, bakımını sağlamak gibi amaçlarının yanında sahip olduğu objeler çerçevesinde eğitime doğrudan katkıda bulunabilecek yapıya sahip olduğu çağımızın bir gerçeğidir. Çağdaş müzeler bu gerçek temelinde daha geniş izleyici kitlesine ulaşmak için birbirinden farklı ve ilginç konularda seminerler, filmler, kutlama programları vb. gibi etkinlikler sunmakta; kendi mekânlarını eğitim, sanat ve kültür amaçlı etkinliklere açmaktadır. Günümüzde bu rolü tanımlayan alan ise müze eğitimi olarak anılmaktadır. Müzeler bilimsel çalışmalar, etkinlikler ve yayınlar ile topluma ulaşmayı amaçlar. Günümüzde bu ortak misyonu destekleyecek biçimde müzeler, geçmişte olduğu gibi birer kültürel prototip deposu ve böyle bir kavramın ima ettiği otorite ve normlaştırıcı güç olarak davranmak yerine; ziyaretçisiyle iki yönlü diyalog kurarlar. Bunlardan ilki kesin doğrulardan çok yoruma dayalı hale gelmesiyle, diğeri ise sahip olduğu yenilik arzusuyla gerçekleşmektedir. Yeni “açık” müze, sorgulama yaklaşımıyla ve doymak bilmeyen yenilik arzusuyla, 21. yüzyılın çeşitlilik ve okul dışı öğrenme-hareket içeren dinamiklerini karşılamak için (Schubert, 2004:132). Müze eğitimi çağdaşlaşma sürecinde müzelerin en sık başvurdukları işlemdir. Müzelerin ilkokuldan üniversite sürecinin sonuna etkin öğretim kurumları olarak kullanılabilmesine ilişkin çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Müzelerin tarih öğretiminde önemli birer okul dışı öğrenme ortamları olduğunu vurgulayan Marcus, Stoddard ve Woodward (2012:7-8), bu kurumların öğrencilerin tarihsel bilgi ve becerilerini artırabilecek öğrenme deneyimleri sağladıklarını, gerçek nesnelere etkileşim sağlayarak güvenilir bilgiye erişme kaynağı olduklarını ve toplumla karşılıklı iletişimleriyle hem toplumdaki etkilenen hem de toplumu etkileyen bilgi kaynakları olduklarını ifade eder. Kaschak (2014:108)’a göre müzeler koleksiyonlarını sunum ve yorumlama biçimleri ve tanıtım amacıyla sunma motivasyonlarıyla önemli roller oynarlar (McLean, 2007:246; Fladmark, 2014:13) ve bu süreçte yerinde öğrenme örneği olarak öğrencilerin sosyal sorumluluk ve sivil katılımı içeren vatandaşlık tavırlarını ve becerilerini desteklerler.

2. Müze ve Eğitimbilim İlişkisi: Müze Eğitimi

Eğitim bilimlerindeki ve müzecilik anlayışındaki değişimler, müzelere temel işlevlerinin yanında farklı görevler de yüklemektedirler. Bunların eğitim açısından önemi, okula alternatif (ya da paralel) ya da sınıftaki öğrenmeyi destekleyecek düzeyde bir öğrenme ortamı oluşturmasıdır. Son

yıllardaki görüşler müzelerin ve sergilerin okul dışı etkinliklerde yaygın olarak kullanılabilceği öğrenme ortamı oldukları yönündedir; kuşkusuz olarak eğitim artık müzenin temel işlevlerinden biridir.

Eğitimde yapılan yeni reformlar da (öğretmenin anlatıp çocuğun dinlediği pasif eğitim anlayışından kaçış, eğitimin demokratikleşmesi, fırsat eşitliği gibi) müzenin görevini yeniden tanımlamış, müze ziyaretçilerini müzeden pedagojik anlamda daha fazla yararlanabilme gibi bir beklentiye yöneltmiş ve dolayısıyla da müzenin geniş kitlelere açılmasında etkili olmuştur. Bu durum müze çalışanlarını ve akademisyenleri müzelerdeki objelere eğitsel bir çerçevede ele almaya odaklandırmış, bu eğitsel yönelim hedef grup yoluyla (çocuklar, ergen ve gençler, yaşlılar vd.) objeler ve müzede bulunan etkinliklerle müze eğitiminin gerekçesinin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Bu anlamda hem müzelerin temel görevleri hem de eğitim bilimi alanındaki dönüşümlerin iki alanın kesiştiği çizgi olan müze eğitimi ile ilgili ihtiyaç alanlarını ortaya çıkardığı söylenebilir. Bu dört temel ihtiyaç alanı şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Kendi kültürünü, farklı kültürleri çok yönlü ve hoşgörülü bir yaklaşımla tanıma; benzerlik ve farklılıkları arama; kültürlerarası anlayış ve empati geliştirme.
2. Eğitimin kalitesini artırma.
3. Çevreyi ve kültürel varlıkları koruma bilincini etkili bir biçimde geliştirme.
4. Müzelerin arkeoloji, sanat tarihi vb. alanlarda yetişmiş elemanlarını kaliteli hizmet verecek biçimde işlevsel olarak kullanma ve istihdam olanakları yaratma (Paykoç ve Baykal, 1999:3).

Bu ihtiyaçlar temelinde ortaya çıkan müze eğitiminin amaçları ise birkaç tümece ile şöyle sıralanabilir:

1. İnsanın değişen dünyaya uyum sağlamasında yardımcı olmak.
2. İnsanların yaşadıkları ortama yabancılaşmalarını önlemek.
3. Geçmişle şimdiki yaşam arasında bağ kurmak.
4. Günümüzün sorunlarına ve çalışmalarına yönelik anlayış kazandırmak.
5. Sergilenen objelerle insanlar arasında köprü kurarak, objelerin onların yaşantıları ile bütünleştirilmesini sağlamak.

6. Objelerin maddi ve ideal değerleri ile algılanması yerine, insan yaşamının somut ve otantik bir belgesi olarak algılanmasını sağlamak.
7. İnsanların bugünkü yaşantıları ile objelerin bağlantısını kurmak; siyasi, kültürel, sosyal, ekonomik ve ekolojik ilişkileri anlamalarını sağlamak ve onların araştırmacı yönlerini geliştirmek.
8. Bireylerin zamanını yaratıcı bir biçimde değerlendirmek.
9. Müzeyi bir yaşam biçimi haline getirmek iletişim ve öğrenmeyi yoğunlaştırmak amacıyla tüm olanakları sağlamak.
10. Müze ekonomisini geliştirmek (Museum für Völkerkunde, Hamburg, 1995; Paykoç ve Baykal, 1999).

Müze eğitimcilerinin görevi müzenin sahip olduğu içerikler (eserler/nesnelere) ile hangi yaş grubundan olursa olsun ziyaretçiler arasında ilgi ve iletişim kurmaya yardım etmektir. Bu noktadaki önemli olan diğer ayırt edici unsurlar ise merak, güven, tartışma, kontrol ve oyundur (Perry'den akt. Artar, 2010). Tüm bu bileşenlerin göz önünde bulundurulduğu müze eğitimi çalışmaları ile birlikte müzelerin birer öğrenme ortamı olarak ele alındığı görülebilir. Ayrıca müzeler nesnelere izleyiciler arasında iletişim kurma alanı olarak da tanımlanabilir.

Müze eğitimi, insanlar arası iletişim ve etkileşime mekân olan müze ve galerilerin her yaşta insan için ideal bir öğrenme ortamı olmasını amaçlamaktadır. Yaşam boyu öğrenme, bireyin ihtiyaçları doğrultusunda gerçekleşen, insanlar, ortamlar ve faaliyetlerin önemli eğitim kaynakları olduğu bir süreçtir. Müzeler iletişimsel rollerinin bir parçası olarak birçok kültürü içinde barındıran kendi kültürlerini sunarlar ve bu kültürle olan bağlantısını kurmayı hedefler. Müzede, uzaktan eğitim ve yüz yüze eğitim yoluyla iletişim kurulur. Burada iletişim yolu öncelikle sergileme, sunuş ve materyallerle gerçekleştirilen, devamında ise dokunma, çizme, yapma, tartışma, drama gibi atölye çalışmalarını içerir (Edson, 1994; Paykoç ve Baykal, 1992:2). Kısacası müze eğitimi, basit bir anlatımla bir sanat eserini ya da müzedeki bir nesneyi izleyen çocuk, ergen ya da yetişkine “Sen de yapabilirsin” demek ve onu inandırmaktır.

Hooper-Greenhill (1996) müzenin iletişime yönelik işlevi açısından ziyaretçileri müzeye çeken, onların gereksinmelerini keşfeden ve eğitim ve eğlenme gibi entelektüel gereksinmelerini gideren etkinlikleri içerdiği görüşündedir. Hooper-Greenhill eğitim ve eğlenmenin müze deneyiminin birbirleriyle ilişkili ve birbirini tamamlayan yönleri olarak birlikte tartışılması gerektiği görüşündedir. Ona göre müzeler temelde eğitsel nitelikler taşırlar, yani insanlara bilgi ve deneyim gibi birikimlerini arttırma olanakları sunarlar. Müzeler temelde eğlenmeye yönelik değildirler; müzelerdeki eğlenme her

zaman yeni, heyecanlı ve potansiyel olarak değerli bir şeyler sunma gizli amacını içerir. Müzelerdeki eğlenme, öğrenmenin en iyi hoşlanma durumunda gerçekleşeceği bilgisiyle bir eğitim yöntemi olarak kullanılmaktadır (Onur, 2000:21). Hein (1999:73; 2004:3), yapılandırmacı bir öğrenme ortamı sunan müzelerin bünyelerindeki nesnelerin yerinde öğrenme süreçlerinde önemli araçlar olarak kabul edilebileceğini ve etkili müze eğitimi etkinlikleriyle öğrencilerin sorgulama, karşılaştırma ve etkileşim becerilerinin artacağını ifade etmektedir. Müzede öğrenme ile okul içi öğretmen ağırlıklı öğrenmeye alternatif bir yaklaşım geliştirilerek öğrencileri araştırma, inceleme ve gözlem yapmaya yönelten öğrenci merkezli bir eğitim anlayışı söz konusu olmakta ve öğretmen sadece rehberlik görevini üstlenerek bilginin kalıcılığında rol almaktadır. Müze ziyaretleri hem bilişsel hem de duyuşsal alana yönelik katkı sağlar. Herhangi bir eseri görmek bile izleyicide güzel, estetik veya mükemmellik gibi duygular uyandırmak için yeterli olabilmektedir. Duvarsız sınıf olarak tanımlanan müzeler, mesajlarını izleyicilerine doğrudan sunan ve ciddi bir öğrenme potansiyelini barındıran etkileşimli eğitim ortamlarıdır (Hooper-Greenhill, 1999:17; Lord, 2007).

Klasik müzeler, naif bir benzetme ile, büyük bir metro istasyonunda olduğu gibi yüzlerce kişinin gelip geçtiği ve herkese açık, fakat kapısı kilitli olan, anahtarlarının da çok az kişide olduğu binalara benzetilebilir. Bu yönüyle müze, bir tür kültür tekeli gibidir ve sorgulanmamaktadır. Oysa müze hemen herkesin çok sık kullandığı ve anahtarının da yine herkeste olacağı bir ortam olmalıdır. Yine naif bir benzetme ile müze eğitimcilerinin amacı kapıyı açacak anahtarın birkaç kişide değil, isteyen herkeste olmasını sağlamak, anahtarın nereden ve nasıl sağlanacağını, ona nasıl sahip olunacağını planlamak, uygulamak ve göstermektir.

Konu ile ilgilenen bazı uzmanlar müze eğitimini, hem müzelerin dışa açılmasını ve saydamlaşmasını sağlaması hem de geniş kitlelerin eğitimine katkıda bulunması nedeniyle çok yönlü bir demokratikleşme süreci olarak görmektedirler. Buna göre geçmişte yalnızca müze gezmenin bile bir eğitim sürecinden geçmek olduğu düşünülürken günümüzde müzenin uzmanlar eliyle sürekli eğitim programları düzenlenmesi müzelerin temel bir görevidir. Bu sebeple müzelerde öğrenme ortamlarının hangi gerekçelerle ve nasıl bir süreçle ele alınacağı önemli bir konu haline gelmiştir.

3. Müzelerde Öğrenme Ortamları Oluşturmak

Müzeler kültürel özgür zamanlar açısından her yaştan kesimin yararlanacağı alanlar olarak vurgulanmakta, öğrenmenin sağlandığı; söylemsel (discursive) ve tartışmalı bir öğrenmenin yanı sıra, duyuşsal ve

yaşantısal öğrenmenin de destekleneceği; durağan ve dingin olmayan; yalnızca edilgence sergilemelerle yetinmeyen; araştırmaları yönlendirebilecek veriler taşıyan; belgeliğini, kitaplığını açan; metinlerden, akademik yayınlardan, biyografilerden, mektup ve günlüklerden, harita, fotoğraf, çizelge gibi malzemelerinden yararlanan; gerek düşüncelerin yaratıldığı ve paylaşıldığı bir forum olarak okullardaki öğretim programlarıyla eş zamanlı program ve etkinlikler düzenleyen, gerektiğinde müzenin bulunduğu kentin oluşumunu aydınlatabilen; izleyici-müzeci-malzeme arasında olduğu kadar, izleyiciler arasındaki iletişimi sağlayan bir kültür pedagojisi uygulama alanı olarak tanımlanmaktadır (San, 1996:195).

Müzedeki öğrenme, okuldaki gibi okulöncesi, ilköğretim ya da yükseköğretim gibi belirli öğrenim kademeleri ile sınırlı değildir; kişiye yaşam boyu eşlik edebilir. Çünkü müze bir insanın her yaş döneminde onu "tüketebileceği" olanakları sunar. Belli bir belgeyi ya da not almayı gerektirmediği ve katılımı çoğu zaman gönüllük esas olduğu için geleneksel okulun dışında geniş bir mekanda katılımcılarına ya da ziyaretçilerine özgür bir öğrenme ortamı sunar. Beş duyuyu kullanarak, keşfederek, araştırarak, bizzat uygulamalara katılım sağlayarak daha etkili ve kalıcı yaşantılar elde edebilirler. Bu özellikleri nedeniyle müze eğitimi; müzeden hareketle ve müze yoluyla öğretmek olarak da tanımlanabilir (Adıgüzel, 1999:127).

Onur'a göre (2000:18) "Günümüzün müzesi, çocuğa, gence, yaşlıya, özürliye eğitim veren; bireyi, aileyi, toplum eğitimini yaşam boyu eğitim yapan; bireyin gelişmesine ve toplumun kalkınmasına katkıda bulunan gerçek bir eğitim kurumu niteliğini kazanmaktadır." Bir eğitim kurumu olarak işleyen müzelerin toplumun farklı kesimlerinden insanlarına vaatleri Müze ve Eğitim Bildirgesi'nde şu şekilde ifade edilmiştir: "Bu eğitim ister doğrudan bilime ve bilgiye, ister duygu ve sezgilere yönelsin, bireye kattığı yaşantısal zenginliklerle ona yeni ufuklar açar, bilişsel ve duygusal açıdan onu donatır, daha yaratıcı bir yaşama yöneltir, bireye gerekli tarih bilinci ve çevre bilincini verir. Kısaca müze, bilgisel öğrenmenin yanı sıra, duyuşsal ve yaşamsal öğrenmenin de sağlanacağı bir ortamdır." (1998:2) Bu anlamıyla müzelerin okuldaki eğitimi zenginleştirici bir potansiyele sahip olduğu ifade edilebilir. Daha ayrıntılı olarak ifade edilecek olursa müzeler, zihinsel kavramayı, merak etmeyi, empatik bağlar kurmayı, eleştirel bakmayı, pratik beceriler kazanmayı da sağlayabilir. Müze ziyaretlerini öğretimle birleştirmek, okullarda müzelerle temas kurmayı sağlayacak aracı kişileri görevlendirmek, müzeler hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak, okulu müzeye götürmek kadar müzeyi de okula getirmek, böylece okul-müze iletişimini gerçekleştirmek bu alanın anahtarıdır (Onur, 1999: 9). Sınıfta başarmanın çok zor olduğu nitelikleri müzenin verebileceği açıktır. Okul, öncelikli ve birinci olarak çocukların zihinsel

kavrayışını sağlarken müze, içgörü gücünü arttıran duyguları ve atmosferi sağlayabilir. Ayrıca müzelerin genel anlamıyla bilim, sanat, kültür eğitimine katkıda bulunarak evrensel değerlerin yayılmasına öncülük eder; birçok kavramı bir araya getirerek çeşitli gruplarından insanlar için özgün bir öğrenme ve iletişim ortamı oluşturur (Onur, 1998:7).

Müzelerin eğitim işlevini farklı ziyaretçi profilleriyle ve ziyaretçilerin yaşamlarını kuşatarak gerçekleştirdiği kabulü aynı zamanda müzeler adına bir sorumluluk alanı doğurmaktadır. Bu sorumluluk alanı estetik, sanatsal, kültürel ve eğitsel kültür tüketimini, bireyin ve ailenin entelektüel düzeylerinin değişik yollarla harekete geçirilmesiyle bireylere hissettirmeyi kapsamakla birlikte müze eğitimi adına bazı sorgulamaları da içermektedir: *Nasıl bir müze; hangi malzeme ile hangi amaca uygun; hangi bağlamda; hangi personelle; yapılacaklar neler; nasıl gerçekleştirilebilir.*

Bu soruların çıkış noktaları olan başlıklar da müzeleri çalışma alanı olarak seçen müze eğitimcileri, yaratıcı drama liderleri ya da kültür pedagoglarının çalışma bağlamlarını ve görev tanımlarını ortaya çıkarmaktadır: *Müze ortamlarında bulunan nesnelere ve izleyiciler arasındaki ilişkiyi yine müzeden hareketle ve müzede sağlamak, süreci organize etmek ve müzenin eğitsel stratejilerini oluşturmak.* Özellikle çocuk, ergen ve gençlere yönelmeyi amaç edinen (edinmesi gereken) uzmanlar okul ile müze arasındaki iletişimi kurmalı, sabit ya da mobil sergileri eğitsel tüketime olanak vermek için daha anlaşılır ve sade bir şekilde düzenlemelidirler.

Var olan sergi tasarımlarının eğitim amacıyla kullanılmasının yanı sıra böyle ortamlarda nesnelere eğitsel amaçlar açısından tasarımı da önemli bir noktadır. Bu tasarımda nesnelere, hayal gücü ve yaratıcılığın gelişiminde etkililiği göz önünde bulundurulur. Müzelerin eğitsel açıdan değerlendirilmesi sürecinde ilk olarak nesnelere algılandığı sergi düzeninde, sağlıklı ve amaca kolay ulaşma açısından sıkıcı olmayan bir sunuşun göz ardı edilmemesi gerekir. Yapılan bir araştırmada bir müze ziyaretinin değerlendirilmesi yapılmış ve etkileşimli bilim müzelerinin (ya da sergilerinin), bilimi öğretmesine karşılık, müze ziyaretinin bilişsel alandan daha çok duyuşsal alanda yoğunlaştığı görülmüştür. Araştırmada öğrencilerin müze ziyaretleri konusunda eğlence, ilgi ve güdü gibi öğelere ve ayrıca tanıma, anlama ve uygulama gibi özellikleri ortaya çıkaracak bazı ölçme teknikleri kullanılmıştır. Araştırmacılar öğrenmeye eğlence unsurunun katılması daha etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır (Hooper-Greenhill, 1999:143).

Müzelerin öğrenme ortamı olarak değerlendirilebilmesinde bir diğer önemli konu ise ziyaretçilerin müzeyi nasıl kullanacağına ilişkin görgüsü ile sergi tasarımının birleştiği bir alanda uzanmaktadır. Hem ziyaretçiler hem de

aktif çalışmalardan bihaber müze çalışanlarının büyük bir kısmı açısından... "Müze Adabı" ya da müze gezmenin genel kuralları denildiğinde olabildiğince sessiz olma, kesinlikle hiçbir şeye dokunmama, koşmama, gibi çok genel (bazılarının önemli kurallar olduğunu da vurgulamak gerekir) kurallar bulunmaktadır. Ancak müze tasarımlarının oluşturulmasında en temel sorunun da bu kurallardan kaynaklandığı görülür. Özellikle çocuk ve ergen kültürüne yönelik müze çalışmalarında geleneksel müze anlayışından daha farklı müze ortamlarının sunulması gerekliliği ve özellikle duyu organlarının aktif kullanımına yönelik müzecilik ve sergi anlayışı yıllardır başta ABD olmak üzere pek çok Avrupa ülkesinde bulunmaktadır. Özellikle geleneksel müze kavramlarını yeniden tanımlayan ve işe koşan öncü ve dinamik kurumlar topluluğu olan *çocuk müzeleri*, müzelerin eğitsel rolünü uygulamada ortaya çıkan önemli bir alan, yaklaşımdır. Bu müzelerin ziyaretçileri ve yapısal olarak sergileme biçimleri, klasik müze anlayışının ötesine gitmektedir. Pilmann (1997:47)'un belirlemesiyle çocuklar bu tür müzelerde bizzat bilgiyi kendileri oluşturur. Bu tür anlayıştaki müzeler, çocuk ve ergenlerin öğrenme yaşantılarına katkıda bulunur, duyularını daha aktif hale getirir, kuşaklar arasında öğrenme alışverişini gerçekleştirir. Bu tür müzeler çocukların hayal güçlerini kullanarak oyun, deney vb. etkinliklerle mevcut kaynakları çok yönlü kullanmayla olanak sağlar.

Ayrıca belirtmekte yarar vardır ki müze eğitimi, eğitim programları açısından "Kim için? (Yaş, kurum, program, ilgiler, amaçlar, istekler), Hangi Nesnelere, Hangi Konular? (Kaç tane, kimin için, başlık, bağlantılar, ilişkiler), Nasıl? (Tartışma, konferans, slaytlar, oyunlar, çizim, drama, gösteri, çalışma çizelgeleri, elle yoklama, yapma, belgeler), Ne olmadan? (İnsan, zaman, para, destek, malzemeler, donanım, mekân), Ne zaman? (Ne uzunlukta, iş günü, eğitim-öğretim yılı, müze günü, müze yılı), Başka Ne? (Makale, teyp, video, öğrenme notları, sergi, diğer izleyiciler)" gibi sorularına ve etkinliklerine göre bir içeriğe sahiptir (Hooper-Greenhill, 1999:145). Hooper-Greenhill'in eğitim programları açısından etkinlik içeriğine ilişkin ortaya koyduğu bu sorular kendi başına önem arz etmekle birlikte müzelerde çalışan uzmanların mesleklerini icra ederken yaptıkları sorgulamalar, görev tanımları, buldukları bağlam ve gerek eğitim çalışmalarında gerekse sergi tasarımlarındaki genel amaçların her bir çalışmayı daha anlamlı kılacağı; ziyaretçilerin öğrenme durumları üzerinde etkisinin olacağı unutulmamalıdır.

4. Müzelerde Öğrenme

Gazeteci Özgen Acar'ın bir anısı, müzede yaşantılara dayalı olarak öğrenmeye iyi bir örnek oluşturmaktadır:

...1948 yılında ilkokul 4. sınıftayken öğretmenimiz bizi her Çarşamba günü öğleden sonra tarihi bir yeri ziyarete, örneğin İzmir'de Kadifekale'ye götürülür, Kadifekale'nin tarihini anlatırdı. Daha önce sınıfta anlatmıştı, orada bir kere daha tekrar ederdi. Tam elli yıl önce, bu tarihlerde, yine böyle bir Mayıs ayında bizi aldı, Eşrefpaşa'dan otobüsle basmane'ye, Basmane'den trenle Bayraklı'ya, oradan da saatlerce yürüyerek –çocuk olarak saatlerce diyorum- Bayraklı kazısına götürdü. İşin ilginç tarafı, o yıllarda Ekrem Akurgal Bayraklı kazısına başlamıştı. Öğretmenimiz bizi müzelere götürmeden önce kendisi müzeye gider, neyi göstermek istiyorsa, neyi öğrenmemiz gerekiyorsa önce kendi onları öğrenir sonra bize anlatırdı (...) İlginç bir yöntemi vardı: kendince uygun gördüğü 5-10 tane eser saptar, bize bu 5-10 eseri vurguları (...) Yine oğlumla birlikte Amerika'da Doğa Tarihi Müzesi'ne gider; her ay, her hafta sonu aynı müzeyi ziyaret ederdik. Oğlum bir süre sonra dinozorların tüm özelliklerini öğrendi. Türkiye'ye döndüğümüz zaman 4,5 yaşındaydı. Televizyonda Cumhuriyet Bilim Teknik reklamı yapıyorduk. Reklamda bir mağara adamı bir dinozorun peşinde... Kafasına vuruyor, yakalıyor, ters çeviriyor, ardından sürüklüyor... Oğlum, 'Baba, bu reklam yanlış' dedi. 'Niye ?' dedim. 'İnsanlarla dinozorlar hiçbir zaman bir araya gelmedi ki' dedi. Haklıydı. Arada herhalde 25 milyon yıl vardı. Cumhuriyet'in Bilim Teknik eki reklamında böyle bilimsel bir hata yapılıyordu (...) Şimdi bu nedir? 4,5 yaşındaki bir oğlan dinozorlarla insanın bir arada yaşamadığını biliyor. Bu neden? Gidip müzeyi gördüğü için. Müzede eğitim aldığı için... (Acar, 1998:13-15).

Farklı türden müzelerde farklı bağlam ve konularda yapılan çalışmalar ziyaretçilerin öğrenme konusundaki isteklerini arttırabilir. Örneğin akla ilk geleceği hali ile müze, tarih alanına ilgiyi ve merakı da uyandırabilir. Pek çok müze, öğrencinin tarihi etkin olarak çalışabileceği öğretimi sağlamaktadır. Okuldaki öğretimin zihinlerde soyut olarak kalması çok muhtemeldir çünkü öğretmen, öğrencilerin hiç rastlamadığı ya da duyularıyla hiç tecrübe etmediği olgular hakkında konuşur. Müzede ise, çocuklar görür, dokunur, koklar, aletleri tutabilir ve araçları kullanabilir. Okullarda geleneksel tarih öğretmeni ile zor zamanlar geçiren öğrenciler, müzede kendilerine etkin olma fırsatı verildiğinde canlanırlar. Tarihsel rol oynamaya katıldıklarında ve değişik meslekleri uyguladıklarında yetenekleri onları daha haklı kılar (Seidel ve Hudson, 1999:21). Seidel, 1997 yılında “Tarih Öğretiminde Bir Kaynak Olarak Müze” başlıklı raporunda bir hizmet içi eğitimden ve müzelere yapılan gezinin tarih öğretimine olan katkılarından söz eder. “... Ulusal Etnografya Müzesi'ne ziyaretimiz boyunca uzman bir müze eğitimcisi müze koleksiyonundaki nesnelere hikâye anlatma aracılığıyla nasıl canlandırılacağını gösterdi. Vasa Müze'sini ziyaret ettiğimizde, 17.

yüzyılda yapıldığı gibi ip yapmayı ve ip yapımı mesleğini deneme fırsatı bulduk. Geminin batarya güvertesinin loş ışıklı kopyasında Vasa'nın inşa günlerinde tayfanın yemeği olan kuru turna balığını tattık. Geçen yüzyıla ait bir bina olan Blockmaker'in evinde kötuce birbirinden yalıtılmış odalara götürüldük. Okul kitaplarındaki olguların ilettiğinden oldukça farklı bir anlayış kazandık. Yüzyılın dönümünde bu durum, yoksun bir yaşamı karakterize etmektedir. Ziyaret edilen her yer, şu ya da bu yolla okuldaki tarih öğretiminde müzelerin değerini onaylıyordu..." (Seidel, 1997:20).

İngiltere'de eğitimde drama çalışmalarında önemli bir isim olan Dorothy Heathcote'un liderliğinde gerçekleştirilen müze-okul işbirliğine yönelik bir projede hazırlıkların nasıl yapıldığı ve öğrencilerin ilgisinin konuya nasıl çekildiği ise şöyle aktarılmıştır:

...Bir gün çocuklarla cam müzesine gitmeye karar verdik, ama bunun müze için çok tehlikeli olacağını biliyorduk. Bu nedenle önceden müzeye gittik ve yerleşimine göre bütün serginin fotoğraflarını çektik. Sonra aynı sergiyi, müzedeki yerleşimine uygun olacak şekilde okulda açtık. Fotoğraflarının altına da o parçanın adının, öneminin ve öyküsünün anlaşılacağı numaralarla kodladık. Ancak, sırf bir işaret olsun diye bazı cam fotoğraflarının altına numara koyarken yanlış yapmış gibi birisini karalayıp yanına yenisini yazdık. Bu, çocukların ilgisini artırdı ve o parçaya çok daha dikkat etmelerine neden oldu. Daha sonra günü gelip de gerçek müzeye gittiğimizde, öğrenciler daha önce hakkında bilgi sahibi oldukları parçaları büyük bir hayranlık ve ilgiyle izlediler (Levent, 1993:105).

Müzeleri bu denli güçlü öğrenme ortamı olarak tanımlayanın müzelerin okulların aksine geçmiş kültürle ve insanların oluşturdukları birikimle duygusal bağlar kurabilmesi olduğu vurgusu önemlidir. Bir müzenin gücü, tarihi daha dokunulabilir ve canlı yapmasıdır. Müzedeki bir insan çok farklı dönemlerden ve kültürlerden kalma nesnelere görebilir; inşa edilmiş ortamları keşfedebilir; slayt gösterilerine katılabilir ve filmler izleyebilir; meslekleri deneyebilir ve çeşitli etkinliklere katılabilir. Ayrıca müze, toplumsal kaynakları, insanları, eğitim, sağlık, kültür gibi kurumları, öğretmeni, öğrenciyi, anne ve babayı kültür, iletişim ve aktif bir öğrenme ortamı olarak bir araya getiren bir bilgi alanı olarak yine okuldaki öğrenme ortamından ayrılan bir yerde durmaktadır.

Müze eğitimi alanının gelişimi müze zengini olan Türkiye'de oldukça yeni olmasına rağmen akademik düzeydeki gelişmeler müze eğitimi, müze pedagojisi ya da müzecilik adlarıyla da olsa çok eskiye uzanmaktadır. Meşrutiyet döneminin sonlarında Satı Bey'in "Okul Müzesi" projesi ve Baltacıoğlu'nun müzecilik çalışmaları Türk eğitim tarihinde yer almasına

rağmen ömürleri uzun olmamıştır. Müze eğitimi anlayışı ancak son yıllarda Türkiye’de de gündeme gelmeye başlamış ve değişik uygulamalara tanık olunmuştur. Bunda müzede yaratıcı drama uygulamalarının etkisi oldukça fazladır. 1990’lı yıllardan sonra müzelerde ve açılan sergilerde (bu sergilerin bir kısmı mobil sergilerdir) ulusal ve uluslararası seminer ya da projelerle yaratıcı drama yönetimi ile pedagojik uygulamalar gerçekleştirilmiştir.

5. Müzede Yaratıcı Drama ve Örnekleri

... Geçmiş asla ziyaret edemediğimiz yabancı bir ülkedir. Oradan kartpostallar, mektuplar alabilir, binalarında dolaşabilir, sanatına bakabiliriz. Ancak geçmişi asla gerçekten yaşayamaz ya da bütünüyle yeniden yaratamayız Bu gerçeği bildiğimiz halde geçmişi, kendimizi ve zamanımızı daha anlamamızı sağlayacak anahtarları elinde tutan, çekici egzotik bir yabancı toprak olarak görmekten de kendimizi alıkoyamayız. Bir müzesi olan her ülke geçmişe bakarak kurumsallaşmış bir nostalji yaşar. Biz bunu gündelik yaşantımızda daha az resmi olan bir biçimde çocukluğumuzu hatırlatırken, geçmişte şeylerin ne kadar farklı olduğunu düşünürken yaparız ve iyi olan şeyleri hatırlamaktan hoşlanırsınız (Earl, 1995:34).

Geçmişe bakarak bu kurumsallaşmış nostaljiyi yaşamanın yollarından biri müzelerde yapılan yaratıcı drama çalışmalarınıdır. Çünkü Heathcote’un ifade ettiği gibi çocuklar oynadıkları zaman rollerinin çok içten ve yaratıcı olabileceğini bilir (Levent, 1993:105). Böylece geçmiş, ziyaret edilebilen bir ülke haline gelebilir.

Türkiye’de 80’li yıllardan sonra ivme kazanan ve farklı disiplinlerin etkileşmesini gerektiren yaratıcı drama alanını müze ve çeşitli galerilerdeki pedagojik proje ya da seminerlerde görüyoruz. Sözelimi Antalya’da 1992 yılında Kültür Bakanlığı’nın katkıları ile Uluslararası Amatör Tiyatrolar Birliği’nin (IATA) düzenlediği “Dünya 2. Çocukların Tiyatroları Festivali”nde (çocukların çocuklara sergilediği tiyatro) düzenlenen drama atölyelerinin biri İngiliz Richard Finch, İzlandalı Anna Jeppesen ve Alman Bernd Ruping’in birlikte yönettikleri Antalya Arkeoloji Müzesi’ndeki “Müzede Drama” atölyesidir. Yaklaşık 30 çocuk ve ergenle (ki bunlar 10 farklı ülkeden, farklı dil ve kültürlerle sahip kişilerdir) yapılan bu çalışmada liderler müzik, dans, çeşitli ritimler ve oyunlar ile tüm katılımcıların birbirleriyle tanışmasını ve etkileşime geçmesini sağlamışlardır. Çalışma anlarından birinde liderlerden biri bir çocuktan bir heykeli düşünmesini, onun nasıl durduğunu tahmin etmesini ve ardından yapmasını istemiş; kolları olmayan heykeli canlandıran çocuk bir heykel gibi donup kendine bir şekil vermiştir. Lider, başka bir çocuğa “Bu heykel nasıl olmalı?” sorusunu yöneltmek heykelin düzeltilmesini istemiş;

sonrasında ise diğer çocuklar bu çalışmaya katılarak kendi isteklerine göre çeşitli formlar oluşturmuşlardır. İkinci gün müzenin bahçesinde, amfi tiyatrodaki olimpiyata katılan sporcular canlandırılmış; doğaçlama, rol oynama ve canlandırmaların yapıldığı atölye çalışmalarında bütün çocuklar müzedeki heykelleri inceleyerek heykel ve heykel grupları oluşturmuşlardır. Daha sonrasında bu “canlı heykeller” müzede heykellerin bulunduğu salonda sergilenmiş; diğer çocuklar ise müzeye gelen turist, fotoğrafçı, gazeteci rollerine bürünerek tüm heykelleri incelemişlerdir. Bu çalışma eğitim ve sanat eğitimi ortamı olarak bir arkeoloji müzesinde dönemin özelliklerinin canlandırılarak işlenmesi açısından tipik bir müze eğitimi örneği olarak değerlendirilebilir.

Daha yerel bir örnek olarak verilebilecek başka bir müzede drama çalışması ise 2000 yılında, Hasan Akbulut ile birlikte İstanbul Rahmi Koç Müzesi’nde yürütülen bir çalışmadır. Bu çalışma öncelikli olarak okulda yapılan temel ısınma, isim öğrenme, iletişim, etkileşim çalışmaları ve çocukların sevebileceği oyunlar ile başlanmıştır. Yine bu aşamada küçük doğaçlamalar da yapılmıştır. Daha sonrasında çocuklar küçük gruplara ayrılmış ve kendilerine birer gazeteci oldukları; müze için bir gazete çıkaracakları; gazetenin konusunun müze ve orada yaşananlar olacağı söylenmiştir. Gazetelerin isimleri bulunduktan ve okullarının gezi ile ilgili haberini yazdıktan sonra servisler ile müze yoluna çıkmış ve. Serviste de küçük oyunlar oynanmıştır.

Müzeye gelindiğinde çocuklara daha önceden müze içeriğine göre hazırlanan kâğıtlar dağıtılmıştır (kâğıtlarda müzede bulunan nesnelere ilk keşfedenlerin ismi ve bazı tarihler bulunmaktadır). Çocukların görevi bu kavramlara ilişkin bilgi toplamaktır. Ellerinde bulunan tarih ile ilgili kendi yaşamlarında neler olabileceğine ilişki kurmaları ve bunları da belirlemeleri çocuklardan istenmiş, böylece çocukların belirlenen bir zaman dilimi içerisinde özgürce bilgiye ulaşması, müzenin tamamının bir yarışma olgusu içerisinde gezilmesi ve bilgilerin toplanması hedeflenmiştir. Böylece müzenin içeriği konusunda genel bir bilginin de elde edilmiş olması amaçlanmıştır.

Daha sonra 5'erli-6'şarlı gruplar oluşturulmuş ve bu gruplara "iletişim, bisiklet, ticaret-para-alışveriş, gemi" gibi sözcümler verilmiş; gruplara bu sözcüklere ilişkin bilgiler toplanması belirtilmiştir. Gruplar hem drama liderlerinin hem de güvenlik görevlilerinin eşliğinde gezmişler, daha sonra toplanan bilgileri gazetelerine aktarmışlar, canlandırma aşamasında bir makine oluşumu ve buharlı makinenin çalışmasının sesle ve beden dili ile aktarılması çalışmasını denemişlerdir. Önceden izin alındığı halde müze görevlilerinin gürültü oluyor gerekçesi ile izin vermemesi doğaçlama ve rol çalışmaları yapılamamıştır.

İkinci gün 50 kişilik bir grup ile benzer yöntemde gezilmesi planlanmışken, çocukların serbest bilgi toplamaları dikkat dağılması nedeniyle bir risk oluşturduğu için program yeniden gözden geçirilmiş ve farklı bir form oluşturulmuştur. Buna göre grup ikiye ayrılacak, liderler çocukları müze bahçesinde karşılayacaklardır. Bir grup müzenin giriş bölümünden, diğer grupta çıkış bölümünden müzeyi liderler eşliğinde gezdirmesi planlanmış; böylece kalabalık grup riskinin azalacağı düşünülmüştür. Ayrıca müzedeki objelerden ayıklama yapılarak role ve canlandırmaya daha uygun belli nesnelere odaklanmasına karar verilmiş, bu objelerin birbirini tamamlayacak biçimde bir öykü oluşturulmasına özen gösterilmiştir. Gezinin bir öykü anlatma, tamamlama, oluşturma ve canlandırma formunda yapılması düşünülmüştür ve Lenger bu öykünün önemli bir parçasıdır.

Lenger, gemilerin su üzerinde durmalarını sağlayan demir uçlar ve çıpalara verilen addır. Müzenin girişinde bulunan lengerden yola çıkılarak öykü oluşturulmuştur "...Bir zamanlar büyük bir gemi varmış. Gemi önemli kişileri içinde taşıyormuş... Bu kişiler kimler olabilir?...Bir gün gemi lengerini denize atamadığı için limana yanaşamamış oysa karada bekleyenlere çok önemli bir haber getirmesi söz konudur...Bu önemli haber sizce ne, neler olabilir?...Her aşamada ve her objenin başında bu tür tümcelerle öykü anlatılmış ve daha sonra sorulan sorularla kendi düşüncelerini yazmaları istenmiştir. *Kule Saati*: Bu saat gemide olsaydı, hangi durumlar için kullanılırdı? Öğrencilerden önceki durumla birleştirerek yeni gelişmeleri yazmaları istenmiştir. *Telgraf, telefon*; bu araçlar az önce söz edilen gemide bulunsaydı nasıl kullanılırdı? Kime hangi telgrafi çekerdiniz? ... Birkaç kere iletişim objelerinin bulunduğu yerde telgraf çekme ve onu okuma canlandırmaları yapılmıştır. *Gemiler*: gemi maketleri gösterilip bunlardan hangisinin bu lengeri olmayan, kaybolan gemi olabileceği sorulmuş, öğrencilerin büyük bir dikkatle lengeri olmayan gemiyi bulmaya çalıştığı gözlemlendi. *Radyo*: çok eski tarihlerde yapılmış radyolardan 50 yıl önce ne tür programlar yapıldığı sorulmuş ve öğrencilerden öyküyle ilgili olarak lengeri olmadığı için limana yanaşamayan geminin haberini bir manşet haber olarak yazmaları ve bunu gruplar halinde okumaları istenmiştir. Sinema Makinesi ve Gramofon: Bu araçlar size hatırlatıyor? Yanıtların çoğu ünlü bir film ve gramofonda çalan müzikle gemide dans eden insanlar... Çektiri: Kürek çeken gemiciler ve yaşamları hakkında, onların yaşamları, kimlikleri, neler düşünmüş ya da hissetmiş olabileceklerine ilişkin konuşmalar yapılmış ve öykünün önemli bir anını oluşturacak olan uçak bölümüne geçilmiştir. Bu bölümde, Hitler'in Romanya'da Ploesti'deki rafineriye 1943'te yapılan baskından dönerken Antalya yakınlarında denize düşen Amerikan B-24 bombardıman uçağının dipten çıkarılan pilot kabini ve pilotu kurtaran köylülerin öyküsü ilginçtir ve müzeye gelen tüm ziyaretçiler bu

objeye uzun bir zaman ayırmaktadır. Öğrencilerle yapılan çalışmada da şimdi siz bu uçağın düştüğü köyde yaşayanlar olarak pilot hakkında neler düşünüyorsunuz, hissediyorsunuz sorusu sorulmuş ve ardından köylülerin ilk karşılaşma anları fotoğraf olarak canlandırılmıştır. Daha sonra pilotun yıllar sonra kendisini kurtaran köylülere teşekkür etme anı canlandırılmıştır. Bu canlandırmanın da öyküyle ilişkisi kurulması istenmiş ve pilotun bu gemide yer alan önemli kişilerden biri olduğuna karar verilmiştir. Otomobil: İlk kez otomobile binen insanlarsınız. Bu insanların tepkisi nasıldı? Gazeteci olarak gördüklerinizi gazetelerine yazmaları istenmiştir. *Denizaltı giysileri*: Dalgıçların neyi aradığı sorulmuş, yanıtların hemen hepsi lenger olarak alınmıştır.

"John McKay'in Kaptan Köşkü" bölümündeki sinyallerin hangi anlama gelebileceği üzerine konuşulmuş ve gemide kıyı ile olan konuşmaları içeren konuşmaların yapıldığı an Kaptan Köşkü'nde canlandırılmıştır. Çocukların en beğendikleri bölümden birinin bu an olduğu gözlenmiştir. Çıkışta "Lenger"i olmayan geminin hangi gemi olduğu tekrar sorulmuştur. Öykü öğrencilere çok ilginç gelmeye başlamıştır, yer yer bunun gerçek olup olmadığı ve öykünün devamının nasıl olduğu sorulmuştur. Öykünün devamının kendileri tarafından yazılması söylenmiş ve müze bahçesine geçilmiştir. Müzenin arka bahçesinde malzemeler dağıtılmış ve çocuklardan müzenin afişinin yapılması istenmiştir. Ortaya öykünün ve lengerin ağırlıkta olduğu çalışmalar çıkmıştır. Çalışma boyunca okuldan dört öğretmen de çalışmalara eşlik etmiş ve zaman zaman canlandırmalara katılmıştır. Çocukların özellikle ikinci çalışmada müze ortamına uygun bir çalışma içerisinde, dikkatlerini hiç bozmadan etkinliğe katıldıkları gözlenmiştir.

Örneklerde de görüldüğü üzere müzede yapılan yaratıcı drama çalışmaları kişilerin çağrışımlarından yola çıkar. Bu noktada, Pomian'ın (1999) bahsettiği sıradan insanların günlük meselelerini merkeze alan çağdaş müzelerde yine sıradan insanların yaşantılarına ve etkileşim yoluyla kışkırtılan hayal gücü ile yaratıcılığa dayanan drama çalışmaları yalnızca drama adına değil müzelerin kendi varoluşsal gerekçelerini yerine getirebilmeleri adına da önemli bir yerde durmaktadır.

Fakat yaratıcı dramının etkili bir yöntem olmasının yanı sıra Okvuran (2012), müzelerde yalnızca yaratıcı drama uygulamalarının amaçlanmasının yeterli olmayacağını, beyin fırtınası, tartışma, ara-bul ve ipucu kâğıtları gibi formal eğitimde ve müze eğitiminde kullanılan çeşitli yöntem ve tekniklerin de kullanılması gerektiğini belirtmiştir. Bu da müzelerde çalışan müze eğitimcilerinin kendilerini birçok alanda yetkinleştirmeleri anlamına gelmektedir. İlhan, Artar, Okvuran ve Karadeniz'in (2011) UNICEF işbirliği ile geliştirdiği müze eğitim paketi Okvuran'ın (2012) belirttiği tüm yöntem ve teknikleri kapsayıcılığı ile bu öneriye uygun bir örnek oluşturmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Müze ortamındaki öğrenme okuldaki öğrenmeyi destekler niteliktedir. Okulda öğretmenler genellikle öğrencilerin duyularıyla hissedemediği, yaşamlarında hiç tecrübe etmedikleri konuları anlatırlar. Öğrencilerin kendi yaşantılarının düzeylerinden uzak bu tür anlatımlar öğrenilecek olanları soyutluktan kurtaramaz. Oysa müze ortamında her yönüyle aktif bir öğrenci ve öğrenen söz konusudur. Müze eğitimi açısından konulu ve gezici bir sergi ya da bir müze, eğer içeriği tarih ise, bu içeriği dokunabilir ve hatta hissedilebilir kılar. Çünkü bu ortamlar öğrencilerin zihinsel yetilerinin yanında duygularını ve duyularını harekete geçirir. Dünya 2. Çocukların Tiyatroları Festivali'nde (1992) ve İstanbul Rahmi Koç Müzesi'nde (2000) uygulanan yaratıcı drama çalışmaları, yakın tarihi drama yöntemiyle bugüne getirip yeniden yaşama ve dolayısıyla değerlendirme açısından disiplinler arası çalışmalara örnektir.

Tüm bu gelişmelerden ve yorumlardan yola çıkarak Müze Eğitimi alanına ilişkin öneriler şu şekilde sıralanabilir:

- Milli Eğitim Bakanlığı'nca düzenlenen hizmet içi eğitim programlarında müze ve sergi ortamlarında eğitimle ilgili bilgi, beceri ve tutumlar geliştirilmelidir.
- Müzelerde çalışan uzman elemanlara gerekli pedagojik bilgilerin verilmesi sağlanmalıdır. Kendi uzmanlık alanları dışında gerekli olan diğer sosyokültürel ya da diğer bilim alanları ile ilgili bilgiler hizmet içi eğitim programlarıyla desteklenmelidir.
- Müze ve sergi ortamlarında kopya nesnelere dokunulabilecek, onlar hakkında görsel-işitsel yöntemlerle bilgi sahibi olunabilecek, özellikle çocuk ve ergenlerin bu nesnelere yaratıcı drama çalışmaları ile yaşamlarına geçirebilecekleri uygun ortamlar sunulmalıdır.
- Müze eğitimi dersleri öğretmen yetiştiren bütün kurumlara seçmeli ders olarak konulmalı, okulların müze ziyaretleri okuldaki öğretimin bir parçası haline getirilmeli, devama sayılmalı ve değerlendirmeye sokulmalıdır.
- Müze eğitiminin Türk eğitim sisteminde ve yaşam boyu eğitimde bir öğrenme alanı olarak yer alması için müzelerden etkin olarak yararlanmalı, okullarda en azından o okulun birikimlerini içeren müze(cik)ler açılmalı, semtlerde okul ya da eğitim müzeleri oluşturularak okullarla eğitimsel çalışmalar yapabilecek organik bağlar geliştirilmelidir. Okul müzeleri hem o okulun gelişimini gösteren nesnelere, hem yörenin özelliklerini yansıtan ürünleri, hem de öğrencilerin ürettiği el işlerini içermelidir (Onur, 1998:7-9). Yerel yönetimler ve demokratik kitle örgütlerinin de içinde olacağı müze eğitimi proje çalışmaları ile müze ve okul ilişkisi kurulmalıdır.

Kaynakça

- Acar, Ö. (1998) Müzeciliğimiz Müze- Eğitim İlişkileri konulu panel konuşması. Müzeciler Derneği Yayınları, ss.13-16, Ankara.
- Adıgüzel, H. Ö. (1999), “Eğitim İletişiminde Alternatif Bir Öğrenme Alanı ve Yeni Bir Kültür Ortamı: Çocuk Müzeleri,” Türkiye Bilişim derneği ve IEEE ODTÜ Öğrenci kolu tarafından ikincisi düzenlenen Bilişim Teknolojileri Işığında Eğitim Konferansı Bildiriler, ss. 126-131, 13-15 Mayıs 1999, Ankara.
- Anonymous, Museum für Völkerkunde. Hamburg. 1995
- Artar, M. (2010). Müzede Öğrenme. Mardin Müzeleri. Ankara: ÇOKAUM Yayını.
- Earl, A. (1997), “Müze Pedagojisi İngiltere’de Nasıl Gelişti? Tarih Konuşan Drama”, *Drama-Maske-Müze* (ed. İ. San), s.35-46, Türk Alman Kültür İşleri Yayınları, Ankara.
- Hein, G. (1999). The constructivist museum. In Greenhill, E. H. (ed.) The educational role of museum, 73-79. UK: Routledge.
- Hooper-Greenhill, E. (1996). *Museum Education, The educational Role of The Museum* Reprinted, Routledge, Newyork.
- Hooper-Greenhill, E. (1999). *Müze ve Galeri Eğitimi* (Çev. E. Gül Kapçı, M. Örgü Evren), Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara.
- Fladmark, M. J. (2014). *Heritage & Museums: Shaping National Identity*. USA: Routledge.
- ICOM. (2007). Retrieved from https://icom.museum/en/activities/standards_guidelines/museum-definition/
- İlhan, A., Artar, M., Okvuran, A., ve Karadeniz, C. (2011). *Müze Eğitimi Etkinlik Kitabı*. UNICEF, http://panel.unicef.org.tr/vera/app/var/files/e/t/etkinlik_paketi.pdf
- Karadeniz, C. (2018). Müze, Kültür, Toplum. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları
- Karadeniz, C., ve Okvuran, A. (2014). Müzede Bir Gece: Çorum Arkeoloji Müzesi’nde Müze Eğitimi, *İlköğretim Online*, 13(3), ss. 865-879
- Kaschak, J.C. (2014). Museum visits in social studies: The role of a methods course. *Social Studies Research and Practice*, 9(1), 107-118.
- Levent, T. (1993). Bütün Britanya Oyun Sahnesi, Milliyet Sanat Dergisi, S.212, Aynı çalışma Niçin Tiyatro, SS.99-106, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Lord, G., D. (2007). Museums, lifelong learning and civil society. In Lord, B. (Ed.), The manuel of museum learning (p.5-9). New York: Alta Mira Press.
- Marcus, A. S., Stoddard, J. D., ve Woodward, W. W. (2012). *Teaching history with museums: Strategies for K-12 social studies*. New York, NY: Routledge.
- McLean, F. (2007). Museums and the construction of national identity: A review. *International Journal of Heritage Studies*, 3 (4), 244-252.
- Müze ve Eğitim Bildirgesi (1998), ODTÜ Geliştirme Vakfı, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Alman Kültür Merkezi işbirliği ile 30 Eylül-2 Ekim 1998 tarihleri arasında gerçekleştirilen “Müze ve Eğitim” Semineri Sonuç Bildirgesi, Ankara.
- Okvuran, A. (2012). Müzede Dramanın Bir Öğretim Yöntemi Olarak Türkiye’de Gelişimi. *Eğitim ve Bilim*,36(166), ss. 170-180.
- Onur, B. (1998), *Müze Kültürü ve Eğitimi*, Milliyet Sanat Dergisi, sayı 436, s 7-8, İstanbul
- Onur, B. (2000), *Müze Ortamında Çocukla İletişim*, Kültür ve İletişim, Ankara Üniversitesi İletim Fakültesi Yayınları, Kış, S.3, ss. 17-28, Ankara

- Paykoç, F. ve Baykal, S., (1999), Müze Pedagojisi: Kültür, İletişim ve Aktif Öğrenme Ortamı Olarak Müzelerin Etkinliğine İlişkin Bir Çalışma, Bildiri, 9-11 Aralık 1999, 3. Uluslararası Tarih Kongresi: “Tarih Yazımı ve Müzecilikte Yeni Yaklaşımlar: Küreselleşme ve Yerelleşme” Toplumsal Ekonomik ve Tarih Vakfı, İstanbul.
- Pilmann, B. (1997) *Creating Your Mission, Collective Vision*, Association Of Youth Museums Yay. s. 47, Washington.
- Pomian, K. (1999). “Çağdaş Tarih Yazıcılığı ve Çağdaş Müzeler”, Bildiri, 9-11 Aralık 1999, 3. Uluslararası Tarih Kongresi: “Tarih Yazımı ve Müzecilikte Yeni Yaklaşımlar: Küreselleşme ve Yerelleşme” Toplumsal Ekonomik ve Tarih Vakfı, İstanbul.
- San, İ. (1996), *Yaratıcı Eğitim İçin Gerekli Yenilikler-Bir Sanat Eğitilimci Gözüyle, Eğitimimize Bakışlar* (ed. İ. Fındıkçı), s. 177-200, Kültür Koleji Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Schubert, K. (2004). *Küratörün yumurtası*. (Çev: R. Smith). İstanbul: İstanbul Sanat Müzesi Vakfı Yayınları.
- Seidel, S. (1997). *Tarih Öğretiminde Bir Kaynak Olarak Müze*. Müze Eğitimi ve Kültürel Kimlik (Çev. Bahri Ata). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yay., Ankara.
- Seidel, S. ve Hudson, K. (1999), *Müze Eğitimi ve Kültürel Kimlik* (Çev. B. Ata), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- Ulusal Tez Merkezi, 2 Aralık 2018, içinde “müze” anahtar kelimesi geçen lisansüstü çalışmalara ait 2018 ve 1990 verileri.

